

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 58 - 95, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: sekretariat@cbos.pl

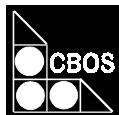
BS/44/2001

POSTAWY WOBEC WOLNEGO RYNKU I DEMOKRACJI W POLSCE I W NIEMCZECH

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, KWIECIEŃ 2001

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

POSTAWY WOBEC WOLNEGO RYNKU I DEMOKRACJI W POLSCE I W NIEMCZECH

- ◆ Przekonanie, że demokracja jest najlepszą formą rządów, wyraża ponad połowa Polaków (53%) i zdecydowana większość Niemców (84% badanych, w tym 88% na zachodzie, 69% w byłej NRD).
- ◆ Polacy mają znacznie gorsze niż Niemcy zdanie na temat demokracji takiej, jaką mamy w kraju: blisko połowa naszych ankietowanych uważa, że istnieją lepsze formy rządów. Zdecydowanie lepiej oceniają swój system Niemcy: 69% respondentów niemieckich (77% na zachodzie, 42% na wschodzie) sądzi, że taka forma rządów, jaka istnieje w Republice Federalnej, jest najlepsza.
- ◆ Opinie na temat bilansu korzyści i strat z wprowadzenia w Polsce gospodarki rynkowej są podzielone. Badani, którzy uważają, że reforma gospodarcza jest korzystna dla przyszłości państwa (38%), są prawie tak samo liczni jak będący przeciwnego zdania (40%). Niemcy ze wschodu wyraźnie lepiej niż Polacy oceniają wprowadzenie w swoim kraju gospodarki niepodlegającej kontroli państwa: ponad połowa (55%) sądzi, iż było to korzystne, a jedna czwarta (27%) - że nie. Istnienie wolnego rynku nie budzi większych wątpliwości w „starych landach”, gdzie jego aprobatę wyraża zdecydowana większość ankietowanych (79%).
- ◆ Polacy i Niemcy nieco się różnią, jeżeli chodzi o postulowany sposób kierowania przedsiębiorstwami. Największe grupy badanych w obu krajach opowiedziały się za modelem negocjacyjnym, czyli wyznaczaniem kierownictwa zakładu wspólnie przez właścicieli i zatrudnionych, jednak w Niemczech takich wskazań było więcej (50%) niż w Polsce (39%). Niemcy (37%) częściej niż Polacy (26%) wybierali rozwiązanie, w którym o kierowaniu zakładami pracy decydują wyłącznie właściciele. Polacy (11%) nieco bardziej niż Niemcy (3%) skłonni są akceptować własność państwową w gospodarce, częściej też opowiadają się za decydującą rolą samorządów pracowniczych (13% wskazań w Polsce, 5% w Niemczech). Mieszkańcy byłej NRD ze względu na swoje opinie lokują się między Polakami a Niemcami z zachodu.

Badanie w Polsce - „Aktualne problemy i wydarzenia” (118), 1-8 marca 2000 roku, reprezentatywna próba losowo-adresowa dorosłych mieszkańców Polski (N=1369), częściowo sfinansowane przez Fundację Współpracy Polsko-Niemieckiej.

Badanie w Niemczech zrealizowano w listopadzie 2000 roku na reprezentatywnej próbie dorosłych mieszkańców (N=2035) przez Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung (WZB).

Ponad dziesięć lat po upadku muru berlińskiego, zjednoczeniu Niemiec i wprowadzeniu we wschodniej części tego kraju stosunków politycznych i gospodarczych przejętych z części zachodniej, przeprowadziliśmy badanie, którego celem było porównanie postaw wobec demokracji i wolnego rynku w Niemczech i w Polsce. Sondaż dotyczył zarówno definicji ustroju demokratycznego, jak i uogólnionych postaw wobec niego (stosunek do demokracji jako formy rządów, zadowolenie z jej funkcjonowania).

Jednocześnie respondenci z Polski i Niemiec oceniali funkcjonowanie nowego systemu gospodarczego, także na dwóch różnych poziomach. Z jednej strony badani wyrażali ogólne poglądy dotyczące bilansu korzyści i strat wynikłych z wprowadzenia wolnego rynku, z drugiej zaś - określali swoje oczekiwania wobec roli państwa w gospodarce.

Badanie w Polsce zrealizowano w marcu 2000 roku na reprezentatywnej próbie losowo-adresowej dorosłych mieszkańców Polski (N=1369). Częściowo zostało ono sfinansowane przez Fundację Współpracy Polsko-Niemieckiej w ramach międzynarodowego projektu badawczego „Konsolidacja demokracji w Europie Środkowo-Wschodniej”. W Niemczech badanie zrealizowano w listopadzie 2000 roku przez Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung (WZB) na próbie reprezentatywnej dla dorosłej ludności zarówno zachodniej części kraju, jak i byłej NRD (N=2035).

STOSUNEK DO DEMOKRACJI JAKO FORMY RZĄDÓW

Przekonanie, że demokracja jest najlepszą formą rządów, wyraża zarówno większość Polaków, jak i przeważająca część respondentów w Niemczech. Jednak oba kraje różnią się pod względem stopnia, w jakim pogląd ten dominuje w społeczeństwie. W Polsce większość sądząca, że demokratyczny system rządzenia nie ma sobie równych, jedynie nieznacznie przekracza połowę społeczeństwa (53%), a 17% badanych sądzi, że istnieją lepsze formy rządów. Niemal jedna trzecia ankietowanych nie ma zdania na ten temat.

W Niemczech ponad cztery piąte respondentów (84%) uważa, że demokracja jest najlepszą formą rządzenia, a 13% nie dostrzega różnicy albo nie ma wyrobionego zdania na ten temat. Jedynie nieliczni Niemcy (3%) są przekonani, że istnieją lepsze, niedemokratyczne sposoby sprawowania władzy.

Opinie Niemców ze „starych krajów związkowych” i z byłej NRD wyraźnie się różnią. Na Zachodzie przekonanie o wyższości demokracji jest powszechne (88%), podczas gdy na wschodzie kraju grupa ta jest wyraźnie mniejsza (69%) i lokuje się pod tym względem między Polakami a Niemcami z zachodu.

Polacy nie mają zbyt dobrego zdania o systemie demokratycznym, funkcjonującym w naszych warunkach. Blisko połowa uważa, że istnieją lepsze formy rządów (demokratyczne bądź nie) niż taka demokracja, jaką mamy w Polsce.

Zdecydowanie lepiej oceniają swój system Niemcy: 69% z nich sądzi, że taka forma rządów, jaka istnieje w Republice Federalnej, jest najlepsza, natomiast co dziewiąty (11%) nie zgadza się z tym stwierdzeniem. Opinie o niemieckim systemie politycznym są wyraźnie lepsze na zachodzie (gdzie 77% badanych uważa, że rządy takie jak tamtejsze nie mają sobie równych) niż na wschodzie (42%).

Polacy są w większości niezadowoleni z funkcjonowania demokracji w naszym kraju. Mieszkańcy byłej NRD mają podzielone zdania, natomiast Niemcy z zachodu najczęściej wyrażają zadowolenie.

Tabela 1

Czy Pan(i) uważa, że demokracja jest najlepszą formą rządów czy też są inne - lepsze - formy rządów?				
Kraj	Najlepsza forma rządów	Bez różnicy, trudno powiedzieć		Są lepsze formy rządów
		w procentach		
Polska	53	30		17
Niemcy (ogółem)	84	13		3
- wschodnie	69	24		7
- zachodnie	88	10		2
Czy taka demokracja, jaką mamy w naszym kraju, jest najlepszą formą rządów?				
Kraj	Najlepsza forma rządów	Bez różnicy, trudno powiedzieć		Są lepsze formy rządów
		w procentach		
Polska	21	32		47
Niemcy (ogółem)	69	20		11
- wschodnie	42	38		24
- zachodnie	77	16		7
Czy jest Pan(i) zadowolony(a) ze sposobu, w jaki funkcjonuje obecnie demokracja w kraju?				
Kraj	Zadowolenie	Ocena ambiwalentna	Niezdowolenie	Trudno powiedzieć
Polska	8	25	57	10
Niemcy (ogółem)	47	31	21	0
- wschodnie	27	37	35	1
- zachodnie	53	30	17	0

ROZUMIENIE DEMOKRACJI

W dalszej części badania zbadaliśmy, jak respondenci rozumieją pojęcie demokracji - co konkretnie, ich zdaniem, kryje się pod tym ogólnym hasłem. Zarówno Polacy, jak i Niemcy ustosunkowywali się do różnych stwierdzeń określając, w jakim stopniu kojarzą im się one z demokracją.

Polacy mają słabiej niż Niemcy ugruntowane poglądy na to, co uważają za wyznaczniki ustroju demokratycznego. W przypadku większości stwierdzeń potencjalnie identyfikujących taki system odsetki Polaków, którym dana cecha systemu politycznego bardzo się kojarzy z demokracją, były niższe niż odsetki respondentów niemieckich. Jednocześnie Polacy częściej zgłaszali brak zdania na ten temat.

Zarówno w Niemczech, jak w Polsce najważniejsze w hierarchii wyznaczników demokracji są swobody polityczne, jednak o ile w Niemczech silne skojarzenia z tym pojęciem ma ponad cztery piąte badanych (84%), o tyle w Polsce grupa taka jest wyraźnie mniejsza (61%).

Równouprawnienie kobiet i mężczyzn oraz wielość partii politycznych to wyznaczniki ustroju demokratycznego, które silnie kojarzy około połowy Polaków i wyraźnie liczniejsze grupy Niemców.

Mniej niż połowa polskich respondentów wyraźnie łączy z demokracją prawo do uczestnictwa w życiu społeczno-politycznym i równość wobec prawa. W Niemczech skojarzenia tego rodzaju są znacznie silniejsze (wskazuje na nie co najmniej 70% badanych).

Również decentralizacja władzy zdecydowanie silniej kojarzona jest z demokracją w Niemczech niż w Polsce, co prawdopodobnie częściowo wynika z faktu, że kraj ten ma - w odróżnieniu od Polski - federalną strukturę władzy. Blisko trzy piąte Niemców i mniej niż dwie piąte Polaków silnie kojarzy pojęcie demokracji z podejmowaniem decyzji głównie na szczeblu lokalnym i regionalnym.

Równość społeczną zdecydowanie łączy z systemem demokratycznym ponad połowa Niemców i nieco ponad jedna trzecia Polaków.

Jedyną wymienioną cechą nieco silniej kojarzoną z demokracją przez Polaków niż przez Niemców jest swoboda w sferze moralnej i seksualnej. Ponad trzy dziesiąte Polaków i trochę mniej Niemców wyraźnie wiąże tę kwestię z ustrojem demokratycznym; trzy dziesiąte Polaków i prawie cztery dziesiąte Niemców ma niezbyt silne skojarzenia lub twierdzi, że ta dziedzina w ogóle nie ma związku z demokracją.

Mniej liczne grupy badanych wiążą demokrację z kwestiami ekonomicznymi, takimi jak polepszenie materialnych warunków życia, tworzenie miejsc pracy, zmniejszenie bezrobocia i kontrola rządu nad bankami i prywatnymi przedsiębiorstwami. W Polsce skojarzenia są słabsze niż w Niemczech, lecz również tam liczba respondentów silnie łączących daną kwestię z ustrojem demokratycznym tylko w jednym przypadku nieco przekracza dwie piąte.

Tabela 2

W jakim stopniu słowo demokracja kojarzy się Panu(i) z następującymi sprawami:	Kraj	Bardzo	Trochę	Mało	Wcale	Trudno powiedzieć
		w procentach				
- swobody polityczne	Polska	61	23	6	3	7
	Niemcy (ogółem)	84	12	2	1	1
	- wschodnie	81	13	3	1	2
	- zachodnie	86	11	2	1	1
- równe prawa dla kobiet i mężczyzn	Polska	49	29	9	5	8
	Niemcy (ogółem)	68	21	7	3	2
	- wschodnie	69	20	5	3	3
	- zachodnie	68	21	7	3	2
- system wielopartyjny	Polska	48	23	8	5	16
	Niemcy (ogółem)	79	14	4	1	2
	- wschodnie	76	15	4	2	3
	- zachodnie	80	13	4	1	2
- prawo do uczestnictwa w życiu społeczno-politycznym	Polska	46	30	8	4	12
	Niemcy (ogółem)	77	16	4	1	2
	- wschodnie	76	17	4	1	2
	- zachodnie	78	15	4	1	2
- równość wobec prawa	Polska	43	23	15	10	9
	Niemcy (ogółem)	71	20	5	2	2
	- wschodnie	70	18	6	4	2
	- zachodnie	71	21	5	2	1
- więcej decyzji na szczeblu lokalnym i regionalnym	Polska	36	29	15	6	14
	Niemcy (ogółem)	59	28	8	2	3
	- wschodnie	56	28	8	3	5
	- zachodnie	60	28	8	2	2
- większa równość społeczna	Polska	36	28	18	10	8
	Niemcy (ogółem)	55	30	11	3	1
	- wschodnie	55	27	12	4	2
	- zachodnie	55	30	11	2	1
- swoboda w sferze moralnej i seksualnej	Polska	32	22	15	16	15
	Niemcy (ogółem)	30	26	23	16	5
	- wschodnie	27	25	22	23	3
	- zachodnie	30	27	23	15	5
- polepszenie materialnych warunków życia	Polska	28	22	19	21	10
	Niemcy (ogółem)	38	29	18	12	3
	- wschodnie	43	25	16	12	4
	- zachodnie	37	30	19	12	2
- więcej miejsc pracy, mniej bezrobocia	Polska	27	16	20	26	11
	Niemcy (ogółem)	42	26	19	11	2
	- wschodnie	52	18	15	13	2
	- zachodnie	39	28	20	10	3
- mniej korupcji i nadużywania wpływów politycznych	Polska	21	18	21	25	15
	Niemcy (ogółem)	35	24	22	15	4
	- wschodnie	38	21	20	18	4
	- zachodnie	35	25	22	14	4
- kontrola rządu nad bankami i dużymi prywatnymi przedsiębiorstwami	Polska	18	24	23	16	19
	Niemcy (ogółem)	26	25	26	18	5
	- wschodnie	35	23	21	16	5
	- zachodnie	24	25	27	19	5

Istotne są różnice w postrzeganiu ekonomicznego wymiaru demokracji we wschodniej i zachodniej części Niemiec. Mieszkańcy „nowych landów” znacznie częściej niż Niemcy z zachodu utożsamiają ustrój demokratyczny z kontrolą państwa nad gospodarką i opieką socjalną. Kwestią otwartą pozostaje, do jakiego stopnia skojarzenia te powstają przez wywołane nazwą kraju utożsamianie demokracji z systemem panującym w Niemieckiej Republice Demokratycznej.

ZADOWOLENIE Z FUNKCJONOWANIA GOSPODARKI WOLNORYNKOWEJ

Opinie na temat bilansu korzyści i strat z wprowadzenia w Polsce gospodarki rynkowej są podzielone: dwie piąte badanych uważa, że reforma gospodarcza jest niekorzystna dla przyszłości państwa, i prawie tyle samo skłania się ku pogładowi, iż jest ona korzystna.

Niemcy ze wschodu wyraźnie lepiej niż Polacy oceniają wprowadzenie u siebie gospodarki niepodlegającej kontroli państwa: ponad połowa dostrzega korzyści, a jedna czwarta - jest odmiennego zdania. Istnienie wolnego rynku nie budzi większych wątpliwości w „starych landach”, gdzie zdecydowana większość ankietowanych uważa je za korzystne dla przyszłości kraju.

Tabela 3

Kraj	Czy powstanie* gospodarki wolnorynkowej, która w znacznym stopniu nie podlega kontroli państwa, jest korzystne czy niekorzystne dla przyszłości kraju?		
	Korzystne	Niekorzystne	Trudno powiedzieć
w procentach			
Polska	38	40	22
Niemcy (ogółem)	75	14	12
- wschodnie	55	27	18
- zachodnie	79	10	11

* Niemców z zachodu pytano o korzyści z istniejącej gospodarki wolnorynkowej

Sceptycyzm wobec gospodarki wolnorynkowej może być spowodowany niezadowolaniem ze sposobu jej funkcjonowania w Polsce. Połowa Polaków jest niezadowolona z kapitalizmu w polskim wydaniu.

Warto zwrócić uwagę na fakt, że mieszkańcy byłej NRD, choć uważają wprowadzenie gospodarki wolnorynkowej za korzystne, w większości nie wyrażają zadowolenia z obecnego sposobu jej funkcjonowania - grupa zadowolonych jest trochę mniejsza niż wyrażających niezadowolenie lub mających stosunek ambiwalentny.

Tabela 4

Kraj	W jakim stopniu jest Pan(i) zadowolony(a) bądź niezadowolony(a) ze sposobu, w jaki funkcjonuje dzisiaj w kraju gospodarka wolnorynkowa?			
	Zadowolenie	Ocena ambiwalentna	Niezadowolenie	Trudno powiedzieć
	w procentach			
Polska	13	26	50	11
Niemcy (ogółem)	49	31	17	3
- wschodnie	29	34	36	1
- zachodnie	55	30	12	3

**ZADOWOLENIE Z FUNKCJONOWANIA DEMOKRACJI
A ZADOWOLENIE Z FUNKCJONOWANIA WOLNEGO RYNKU**

Zadowolenie z funkcjonowania gospodarki rynkowej idzie w parze z satysfakcją z działania demokracji. Połowa Polaków usatysfakcjonowanych funkcjonowaniem demokracji w Polsce wyraża też zadowolenie z działalności gospodarki rynkowej; wśród niezadowolonych z demokracji jedynie 7% deklaruje odczuwanie satysfakcji z funkcjonowania wolnego rynku. Również w Niemczech jest wyraźny związek pomiędzy zadowoleniem z działania demokracji i wolnego rynku.

Tabela 5

Polska	Oceny funkcjonowania wolnego rynku		
Oceny funkcjonowania demokracji	Zadowolenie	Ocena ambiwalentna	Niezadowolenie
	w procentach		
Zadowolenie	47	26	20
Ocena ambiwalentna	16	40	34
Niezadowolenie	7	19	68

Tabela 6

Niemcy	Oceny funkcjonowania wolnego rynku		
Oceny funkcjonowania demokracji	Zadowolenie	Ocena ambiwalentna	Niezadowolenie
	w procentach		
Zadowolenie	75	18	5
Ocena ambiwalentna	29	50	17
Niezadowolenie	25	30	44

Pominięto odpowiedzi „trudno powiedzieć”

Niemcy i Polacy przedkładający demokrację nad inne formy rządów częściej niż pozostali uważają, że gospodarka wolnorynkowa jest korzystna dla przyszłości kraju. Trzy piąte Polaków (60%) i zdecydowana większość Niemców (83%) sądzących, że nie ma lepszego ustroju niż demokracja, uważa wolny rynek za korzystny dla swojego kraju.

Tabela 7

Polska	Czy powstanie (istnienie) gospodarki wolnorynkowej, która w znacznym stopniu nie podlega kontroli państwa, jest:	
Czy demokracja taka, jaka jest w kraju, jest najlepszą formą rządów?	korzystne	niekorzystne
	w procentach	
Najlepsza forma rządów	60	27
Bez różnicy, trudno powiedzieć	29	35
Są lepsze formy rządów	32	53

Tabela 8

Niemcy	Czy powstanie (istnienie) gospodarki wolnorynkowej, która w znacznym stopniu nie podlega kontroli państwa, jest:	
Czy demokracja taka, jaka jest w kraju, jest najlepszą formą rządów?	korzystne	niekorzystne
	w procentach	
Najlepsza forma rządów	83	9
Bez różnicy, trudno powiedzieć	55	25
Są lepsze formy rządów	56	25

Pominięto odpowiedzi „trudno powiedzieć”

SFERY POSTULOWANEJ ODPOWIEDZIALNOŚCI RZĄDU

Postulowany zakres odpowiedzialności rządu za regulację gospodarki i prowadzenie polityki społecznej jest podobny w Polsce i w Niemczech. Wydaje się, że tam, gdzie między Polakami a Niemcami są różnice poglądów, mieszkańcy byłej NRD często bardziej przypominają pod tym względem Polaków niż Niemców z zachodu.

Tabela 9

Czy rząd powinien być odpowiedzialny za:	Kraj	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowanie nie	Trudno powiedzieć
- właściwy poziom życia ludzi starych	Polska	81	17	1	0	1
	Niemcy (ogółem)	81	15	3	0	1
	- wschodnie	89	8	2	1	0
	- zachodnie	79	17	3	0	1
- zapewnienie każdemu opieki medycznej	Polska	80	18	1	0	1
	Niemcy (ogółem)	84	13	2	1	1
	- wschodnie	90	8	1	0	1
	- zachodnie	82	14	2	1	1
- zapewnienie pracy każdemu, kto chce pracować	Polska	70	22	5	2	1
	Niemcy (ogółem)	61	25	8	5	1
	- wschodnie	74	17	4	4	1
	- zachodnie	57	27	9	6	1
- zapewnienie właściwego poziomu życia bezrobotnym	Polska	61	30	6	1	2
	Niemcy (ogółem)	46	36	13	3	2
	- wschodnie	56	31	9	3	1
	- zachodnie	44	37	14	3	2
- zmniejszenie różnic w dochodach	Polska	60	25	8	3	4
	Niemcy (ogółem)	45	30	13	9	3
	- wschodnie	65	20	10	4	1
	- zachodnie	40	33	14	10	3

Zarówno Polacy, jak i Niemcy opowiadają się za silną pozycją państwa w polityce społecznej. Prawie wszyscy sądzą, że powinno ono zapewnić ludziom starym właściwy poziom życia, a każdemu - opiekę lekarską. Niemal równie powszechne są wskazania, że to państwo powinno zapewnić osobom bez pracy odpowiedni poziom życia. Badani z Niemiec zachodnich trochę rzadziej mają takie oczekiwania niż Polacy i Niemcy ze wschodu.

Respondenci z obu krajów oczekują też od państwa aktywnej polityki gospodarczej. Powszechny jest pogląd, wyrażany przez 92% Polaków i 86% Niemców, że do obowiązków rządu powinno należeć zapewnienie każdemu zatrudnienia. Na zachodzie Niemiec to przekonanie ma trochę mniejszy zasięg niż w byłej NRD i w Polsce. Zdecydowana większość Polaków (85%) i Niemców (85% na wschodzie i 73% na zachodzie) uważa, że zadaniem państwa jest zmniejszanie różnic w dochodach.

PREFEROWANY SPOSÓB ZARZĄDZANIA PRZEDSIĘBIORSTWAMI PRZEMYSŁOWYMI

Polska i była NRD to kraje, w których w krótkim czasie zmienił się sposób zarządzania gospodarką, m. in. sposób wyznaczania kierownictwa zakładów pracy. Niemcy wschodnie przejęły model dominujący w Republice Federalnej. W systemie tym, zwanym niekiedy neokorporatystycznym, znaczącą rolę odgrywają negocjacje między partnerami społecznymi. Również w Polsce wprowadzono elementy negocjacji grupowych w kierowaniu gospodarką, lecz u nas nie mają one tak długiej tradycji.

Respondentom dano do wyboru kilka potencjalnych sposobów wyboru kierownictwa zakładu przemysłowego. Sposób pierwszy to charakterystyczny dla gospodarki wolnorynkowej w formie „czystej” wybór kierownictwa przez właściciela zakładu. Przeciwnością tej metody jest demokracja pracownicza - typowanie członków kierownictwa przez zatrudnionych. Możliwe jest też pogodzenie racji kapitału i pracowników - wyznaczenie kierownictwa w drodze negocjacji pomiędzy stronami. Inną możliwością

przedstawioną w badaniu był model gospodarki nakazowej, w którym państwo jest właścicielem i samo decyduje o składzie kierownictwa zakładów.

Polacy i Niemcy różnią się, jeżeli chodzi o postulowany sposób kierowania przedsiębiorstwami. Jednak respondenci z Niemiec wschodnich mają na ten temat nieco inną opinię niż ich rodacy z zachodu - lokują się między Polakami a mieszkańcami „starych landów”.

Zarówno w Polsce, jak i w Niemczech największe grupy badanych opowiedziały się za modelem negocjacyjnym, czyli wyznaczaniem kierownictwa zakładu wspólnie przez właścicieli i zatrudnionych. Trzeba jednak podkreślić, że w Niemczech, zwłaszcza zachodnich, takich wskazań było więcej niż w Polsce.

Niemcy częściej niż Polacy wybierali rozwiązanie, w którym o kierowaniu zakładami pracy decydują wyłącznie właściciele. Za pełną władzą właściciela w zakładzie pracy opowiada się ponad jedna trzecia Niemców (37%) i co czwarty Polak (26%).

Polacy nieco bardziej niż Niemcy skłonni są akceptować własność państwową w gospodarce. Częściej też opowiadają się za decydującą rolą samorządów pracowniczych, w czym widać, być może, wpływ dawnych postulatów „Solidarności”.

Tabela 10

Kto powinien zarządzać przedsiębiorstwami przemysłowymi?	Polska	Niemcy		
		ogółem	wschodnie	zachodnie
	w procentach			
Właściciele lub wyznaczeni przez nich dyrektorzy	26	37	33	39
Kierownictwo wybrane razem przez właścicieli i pracowników	39	50	46	51
Państwo powinno być właścicielem przedsiębiorstw i wyznaczać kierownictwo	11	3	5	2
Przedsiębiorstwa powinny należeć do pracowników wyznaczających kierownictwo	13	5	9	4
Trudno powiedzieć	11	5	7	4

PODSUMOWANIE

Demokratyczny system sprawowania władzy jest szerzej akceptowany w Niemczech niż w Polsce. Prawdopodobnie jedną z przyczyn tego stanu rzeczy jest niezadowolające, zdaniem badanych, funkcjonowanie demokracji w Polsce. Badani z byłej NRD akceptują własny system silniej niż Polacy, lecz słabiej niż Niemcy z zachodu.

Niemcy znacznie silniej niż Polacy utożsamiają system demokratyczny z takimi kwestiami, jak: swobody polityczne, system wielopartyjny czy prawo do uczestnictwa w życiu społeczno-politycznym; jednocześnie większy odsetek Polaków niż Niemców nie potrafi się wypowiedzieć na ten temat. Zaznaczają się różnice między Niemcami ze wschodu i z zachodu w pojmowaniu ekonomicznego wymiaru: mieszkańcy byłej NRD częściej niż Niemcy ze „starych landów” i Polacy wiążą ustrój demokratyczny z takimi sprawami, jak: kontrola rządu nad gospodarką, tworzenie miejsc pracy, poprawa warunków życia.

Polacy znacznie gorzej niż mieszkańcy byłej NRD oceniają wprowadzenie gospodarki wolnorynkowej, częściej są też niezadowoleni ze sposobu jej funkcjonowania. Trzeba podkreślić, że zarówno Polacy, jak i Niemcy (zwłaszcza, choć nie tylko, ze wschodu) opowiadają się za daleko posuniętą rolą państwa w gospodarce i rozwiniętym systemem opieki społecznej.

Porównując wyniki otrzymane w Polsce i byłej NRD można zauważyć, że mieszkańcy wschodnich Niemiec silniej akceptują nowy porządek polityczny i gospodarczy niż Polacy - są bardziej zadowoleni zarówno z funkcjonowania demokracji, jak i gospodarki wolnorynkowej. Wyniki badania wydają się wskazywać na daleko idącą konwergencję poglądów mieszkańców obu części Niemiec. Jednocześnie widać oznaki delegitymizacji nowego ustroju w Polsce, co może jednak być wynikiem przejściowego pogorszenia nastrojów społecznych.

Opracowali

Michał WENZEL

Krzysztof ZAGÓRSKI